

כ"ט תמוז תש"ח

Doc 04315

טיפוח ערכי יהדות

זמן קצר לפני מותו השמיע משה שרת ז"ל בכנס הכרית ב"הרד"ק דבריו על "טיפוח ערכי היהדות ואורח חיים יהודי" — אנו מביאים דברים אלה לזכרו.

מאת נושה שרת

תכנית הפעולה הציונית שניסחתי והבאתי לוועד-הפרעל כבסיס של ויכוח ציפתי בפעם הראשונה — כאחד מתפקידי התנועה הציונית — את הפסוק: "טיפוח ערכי היהדות ואורח-חיים יהודי". להצתי זהו אחד היסודות החשובים ביותר לקיומנו.

איני ניגש לענין מבחינת המדינה, למרות שאפשר לגשת לבעיה גם בדרך זו. למשל: כאשר אני רואה יהודי גלוי-ראש נכנס לבית-קברות, אני אומר, כי האיש הזה פרוע, חסר-חרבות, שכן, הוא לא היה מעלה על דעתו להיכנס לכנסיה-נוצרית — תבוש-כובע.

ואיני אנשים מתנועת-הפרועים, בטכסים שנתקיימו בבית-כנסת, עומדים גלויי-ראש, התייטי מלא התקוממות וזעם. כיסוי הראש הוא מנוג-קדומים, המרשר עמק בנפש הדת. בכך מביע היהודי את רחשי כבודו למקום בו הוא נמצא.

התארוהתי בחול המועד פסח במשפחת ידידים. לשולחן הרגש כיבוד — והכל היה חמץ. לא רק שלא נגעתי בשום דבר, פשוט עצרתי בעצמי מלברוח מן הבית. נראה לי, כי אכילת חמץ איננה סתם אווירה-לא-דתית, אלא התכשית לעם היהודי. אלפי שנה שומרה העם היהודי את יציאת מצרים וניתן לכך ביטוי כמשי — מצה. המצה היא מוסד; היא שורש של תודעה, ואם משך אלפי שנים שמרה המצה על יישות-לאומית מובהקת מטשטוש גמור, הרי עלינו להמשיך לשמרה על כך גם כיום בישראל. זכותו של הקיבוץ לחשוב אחרת, אולם אני יודע, שבקיבוץ של בני, למשל, צמו השנה ביום הכיפורים 433 חברים. תופעה זו קיימת מפני שמתעוררות בעיות רציניות מאד ואנשים מחפשים תשובות עליהן. שלושה-עשר מחברי קיבוצי אגודת הקבוצות התקיפו ציפי קמח העלו למסירת-צבי לכל יום הכיפורים. מדוע? מפני שקיימת כאן שאלה של חיי-נפש. אנשים עורגים למשה, שימלא אותם מעל להוליון. הם אינם יכולים לסבול שיום-הכיפורים יהיה ככל הימים. הם אינם יכולים להתפשר עם העובדה, שהופכים יום זה ליום ככל הימים, ומספרם של אלה הולך וגדל.

אולם הבעיה היא אחרת: איני אומר ששמירה או אי-שמירה על יום-כיפור תכריע את גורל העם היהודי. אני אומר, ששמירה על שבת תחזק, אם תהיה זו מדינה-יהודית, או לא? כי יש פה סדר-תיים השומרים על הקיום היהודי. עצם היות המדינה, עצם היות הארץ מאוכלסת ביהודים, עצם היות היהודים קדומים, חזקים, מנוגלים, שכן אחרת — הם יימחו אחרת — לא כדאי להוליד ילדים. עובדה היא שהעירוב מדבר עברית גבוהה על-ידי יצרן לשאוב השכלה מתוך מקורות קדומים. אני מכיר סופר מהדרני, הלומד יום-יום פרק במשנה וגמרא, על-מנת להעשיר את אוצרו העברי, כי על אוצר זה אי-אפשר לוותר, אולם כאשר דנים אנתנו ביהודי הגולה, הרי העניין אחר לגמרי.

היה זמן שהיהודים היו מכונסים בתוך עצמם. היה זה הגיטו, היה זה העיירת שם היה הזוי, והזוי היה ארצה-חיים. היה זה הזוי-קיבוץ, הזוי-קולקטיבי, ולא היה דרוש שום מאמץ כדי לקיים את הדת. היה מי שפרש מהזוי שהיה כנגד הזרם. מבחינה יחסית, קל היה להבטיח בתקופה ההיא את קיומו של העם היהודי. היו גזירות השנאה, שהלכות וגזירות, נשפך דם, ואף-על-פי-כן, הקיום היהודי היה מובטח. כי היהודים היו מאובשים בינם לבין עצמם וחיו תני חטיבה אחת.

תקופה זו חלפה לבלי שוב. אולם מיליונים עליהם דברתי; אינם יכולים להסתגר ב-ד' אמותיהם. אזור להם להסתגר כיום ב-ד' אמותיהם. תועש היה, יש בו היודיק-מדינה לקיום היהודי. אבל התופש הזה, יש בו גם היודיק-חיים. הוא עשוי, תוך כדי השתזרות חברת, להקים לעצמו עיתונות, ובתי-ספר, חיים חברתיים, ולהתבטא כיהודי. השאלה היא: כיצד הוא יתבטא? כיצד יבטא את ישותו היהודית בסביבה הזרה המקיפה אותו? האם יבטא אותה רק כהשתייכותו לארגון? שטא יבטא אותה בהסתרה?

ננית שבערב שבת, יספר אבא לילדיו, כי העם היהודי היה העם הראשון

בחדון תשמ"ח 27.10.87

אשר נתן לעולם את המושג של "יום-המנוחה בשבוע", ויום זה הוא קהילתי למנוחה. אולם, בעצם, הנהי רק, מהפכה סוציאלית — יצירת יום-מנוחה בשבוע שהופכים אותו לשבת. האם אפשר להסתפק בהסבר זה בלבד? האם חייבים אנו להלביש את העקרונות האלה מעטה של מעשה? והאם אפשר להסביר זאת גם בדרך אחרת: הנה הגיע שבת. אין זה יום ככל ימינו, ביום שיש מזליקה האם גרות, האב-עושה קידוש, אוכלים ארוחת-מנוחה, שר ומירות. אם יכול האב שלא ללכת למשקל, מה טוב אולם-כנסת אחרת, מוצא שעה קלה פנאי לגשת לבית-הכנסת. השבת היא יום-החול, היא רוצה לזעזע כראוי את בניו. הוא יכול לזנוח על-החול, תחליף? השבת היתה תמיד יהודי והאחד את העם היהודי המבליש את ישותו, את זהותו.

וכיצד יבליש יהודי את זהותו בגולה? — האנשים את אשתר לבית-הכנסת. הם ישמעו דרשה על עקרון של מוסר, יהודי לעתים קרובות, ישמעו מה שנעשה במדינת-ישראל, לאתר החדישת שאגיעו משם. רבנים רבים משלבים את הדרשה בהדשות מיישראל.

אי-אפשר לעקור מתוך הציבור היהודי את בית-הכנסת. בית-הכנסת והתא הראשוני של חיים-יהודיים, אנשים נפגשים ומתחברים בבית-הכנסת, זה רק כדי ללכת להתפלל אלא כדי להזהרות עם העם היהודי העובדה שיהיה זהו חבר באגודה ציונית, אינה מספקת. אי-אפשר לבוא אל הכלל בחגיגה לחיות חברים ובתנועה-הציונית. בכך הם חוזרים להיות יהודים. אולם כאשר יהודי רשום בבית-הכנסת — הוא נתון במסגרת ברורה וקבועה, אין ארגון בסביבתו. לא קיימת מדינה המקיפה בחיטוק ברזל את כל חיי אורחיה ומטביעה עליהם חותם של יהדות בכל שלבי חייהם.

מינהגים אלה, מסורת זו, היא המחוקקת, מאחדת ומגבשת את היהודים במקום בעולם. לאבי רבים — תמורים מדי מנהגיה של הדת, אולם המושג ינסו אלה לבטל את הרבנות? חייבים לקבל אותה, אולם אפשר לרשור את הרבנות הזו.

הנה, בא יהודי מתגולה לבקר בארץ, והוא מוזמן לכלל שבת לבית יהודי להפתעתו, אין הוא מוצא ברות. ניגשים לשולחן החולקים לאכול — התקדש איננו. גם ברכת-המזון איננה במצא. מה תהיה הרגשותו של יהודי זה? מה יאמר כאשר ישוב לביתו?

וכאשר באים ישראלים לחו"ל — אין התמונה שונה שערור נפשכם, באה אנה של צי"ם, רעוגות באיזה זמל בחוף המזרח של ארצות-הברית. בעיניה יש קהילה יהודית ונפרצה הידיעה — שאינה מישראל הגיעה לעיר. הקהילה מלה במרקחה. מה עושים היהודים? — מומצאים את כל הצוות לבית-הכנסת, כדי שיפגשו עם הקהילה, שכן, אחרת, כיצד יודעו כלל-שבת? והנה מתברר, שהבחורים תאלה, או רובם, אין להם כל מושג מה זה תפילת-ליל-שבת. אין להם מושג. כיצד לנהוג בפתיחת ארון וסגירתו, ארון, הם אינם יודעים אפילו מה זה "שמע ישראל"!

הוא הדבר לגבי קבוצות-ספורים. נושאים אותם על כפיים, אך לאחר מכן גרתיים מהם. "מה זה?" — מתפללים היהודים הסובים בחו"ל — הם זרים לנו! אלו הן בעיות חמורות מאד. בשבט זה דרושה קודם כל, מהפכה במושגים על מסורת יהודית. איני אומר — מהפכה שכולנו נהיה דתיים. זה באסור! אבל שקידה מושג מה זה מסורת יהודית, שאדם משלנו, אם בקלע לבית-כנסת — שלא יהיה שם בור. במקום לקרב לבבות, שהוא לא יראה לבבות. אני מכיר בחורים, שלפני שנסעו לחו"ל — למדו מחזור ולמדו עליה-לתורה. ממש כמו שמשרד החוץ עורך קורסים כיצד להתלבש, כאשר כמו שמלמדים בחורים הנגוסים עם לאנגליה — כיצד להתחזק סבין ומולג, שלא ייראו כפראי-אדם. ואם כך, הרי דאי ודאי שצריך ללמדם מהי שבת, מהו בית-כנסת על-מנת שלא ליצור קרע במו-דיהם בין יהודים.